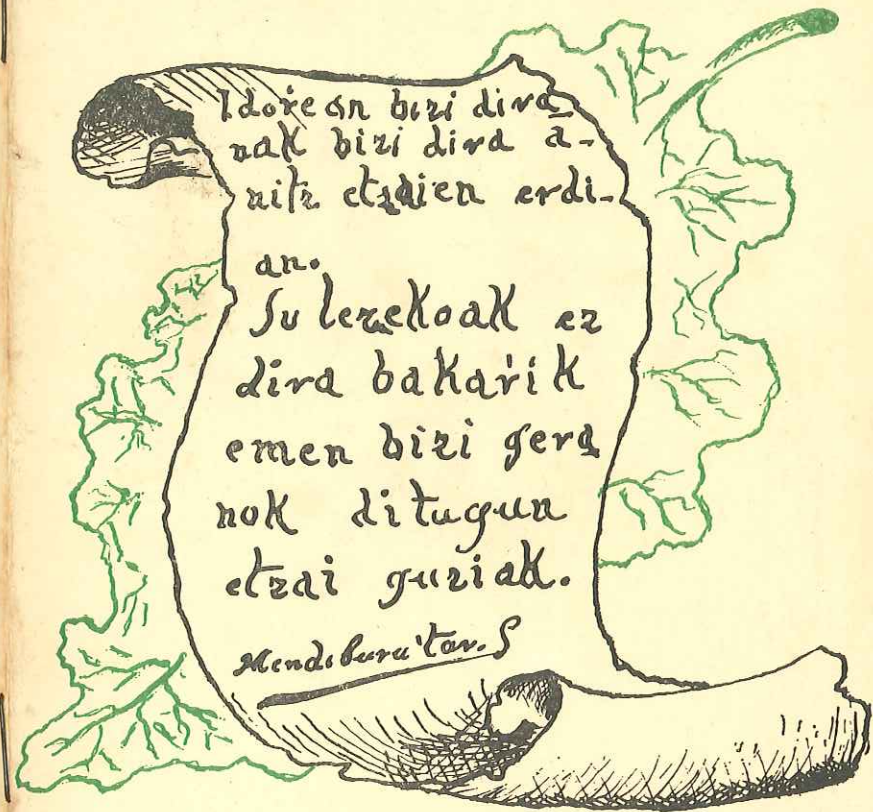

EUSKAL IDAZLEAK

Mendiburu'tar Sebastian, S. J.
(1708 - 1782)

EUSKAL IDAZLEAK

**Mendiburu'tar Sebastian, S. J.
(1708 - 1782)**

Antolatzaille:

Etxebarria'tar Juan Anjel

S. Anton'go Katekesia
Euskal - argitalpenak

Depósito Legal: BI 2260 - 1968

Algorta'ko

Elorriaga'tar Mertxe'ri:

**Gaztaroan ez ibilli itun.
Euskalerrian altzoan murgil,
arentzat bizi ta ba-dukezu
maite-garretan biotza pil-pil.**

ITZAUREA

Mendiburu'tar Sebastian Oiartzun'en jaio zan 1708-garrenean ta Jesus'en Lagundian sartu 1725-garrenean. Iruña'ra bialdu zuten eta an jardun zun irakaskintzan eta sermogiñan, Euskal-erriko erriak arakatuaz. Jesus'en Biotzaren jaierearen zabaltzaille sutsua ta sermolari bikaiña.

Josulagunak erbesteratuak izan eta Aita Mendiburu lenengo Gipuzkoa'ra ta andik Itali'ra igesi joan zan. Bertan arras suntsitua izan zan Lagundia. Gure idazlea Boloni'n il zan.

Idazti asko egin zituan Mendiburu'k: Jesus'en Biotzaren Debozioa, Otoitz-gai, ta zenbait Bederatziurrun eta jaiera-idazkiak. Gaurko au aita Agirre'tar Yorke josulagunak 1922-garrenean Bilbo'n atara zun lenengoz.

Gaia, berez, legorra da kaletarrentzat eta laburpen bat egin dut, zati egokienak aukeratu. Ontan eleiztarrak ez ditut begi-aurrean izan, euskotarrak eta euskaltzaleak baiño.

Itzetan ugari, esakeretan eder eta aditzetan jatorra dogu Mendiburu. Erdal kutsukoa? Ez ainbeste. Itzak bai, batzuk, eta noizean bein joskera ere erdal usaiñekoa ematen. Baiña, noizean bein baiño ez. Besteetan jator-jatorra. Ta oargarriena: ez du erderaz pentsatzen. Erderagaz bai, olakoetan. Erderagaz arren, euskeraz. Ori da euskal jatortasun eta nortasuna. Konturatuten da bere entzuleak bera baiño

eskasago dirala iztegian, ta ez du amor ematen, alaz ere, itzak garbi-garbi azaltzen. Euskalkietako itz-esaerak ere nastu egiten ditu guztien onez.

Bere-bere diran gauza batzuk ba-ditu Mendiburu'k: azkenengo a oiek kendu (gis, gauz, aurrer, gabentz, eta abar). Lekuko esaerak onartu (itxe, ekus, eta olaxe). Etorkizuna ko'gaz barik en'egaz egin (egiñen dut, eta abar). Aditzak tu-du amaieragaz alperrik indartu (egondu, izandu). I-a, I-o, erderaz bukatzen diran itzak I-gaz azkentzen ditu (Indi, imperi). Ta guztiren lekuan dana, zana, diranak, ziranak, erabilten ditu geienetan.

Aditzari TU ori kendu bai sarri (ta ara ziran guziak onda dakidan). (Ezin joan ziranak, ezin joan ziteken aldian). Gaurko gure izen-ondo edo laguna izentzat artzen du berak (gabe ta abar).

Guztiz euskera ederra, aberatsa eta bere-bereia, idazkera bereziaren jaubea.

Erljio gai beti batekoa darabil oraingo ontan. Zenbat mirari egin zitun Xabier'ek. Ontan aspergarri samarra dagerkigu. Bestela, entzuleai esaka ari zaie otoitza ta onbideratzea bat bear dirala izan, alperreko jardunean ez aritzeko Jaunaren aurrean.

Eleiz-gizonak beren betiko erlijio-gaiekin aspergarri ta kaltegarri dirala diote gaurko zenbait euskaltzale gaztek...

Ari zaitetze zuok zuon arloan temati ta eurak bezin argi... Ta nun ikasiko orrenbesteko

euskera joria? Ba, oraingo ontan, Mendiburu' renean, zati on bat. Gaurkotu ezazute zeuok euskera, gai, gauza eta nor ba' zerate.

Ia noiz ataratzen duzuten olako esaldi eder-jatorra, akatsik gabekoa, zuei ere Mendiburu' ri bezala Zizero euskalduna esan dagitzuen.

«Ba-da Indian Malaka deritzan erri eder bat. Portugesena zan erri au, S. Frantzisko Xabier Indietan zebillen denboran. Soldadu guti zituen S. Frantzisko Xabier an arkitzen zan aldi batean. Izandu zuten soldadu gabentz onen berria alde artako mairuak edo mairu legekoak; eta begi onez ezin ikusiz portugesen eskutan beren basterreko erri au, bildu zituzten gerrako irurogei ontzi, ta bear zituzten gauzetarako beste zenbait; eta gauaz, errikorik oartu bage, erri aldera ziran guziak. Atera zituzten idorrera gerrako bost mil gizon eta geiago; ta goizeko ordu bietan artako ziran eskal luzeak eramane ta asi ziran anitz aldetik errira igaten. Baña zertara ziyoazen norbaitek ekusi, ta ezkil torreetako soñuarekin erriko guziak iratzarrita, zituzten armak artu, murall gañera igan, ta ara ziran mairuak bota, ta bazter aietatik aienatu, ta urratu zituzten mairuen neurriak, eta gelditu ziran erritarrak beren erriarekin».

ETXEBARRIA'TAR JUAN ANJEL

Ona emen 1922-garren urtean, argitara ataratzean, Yorke Agirre josulagunak idazti oni ipiñi zion itzaurrearen atal batzuk:

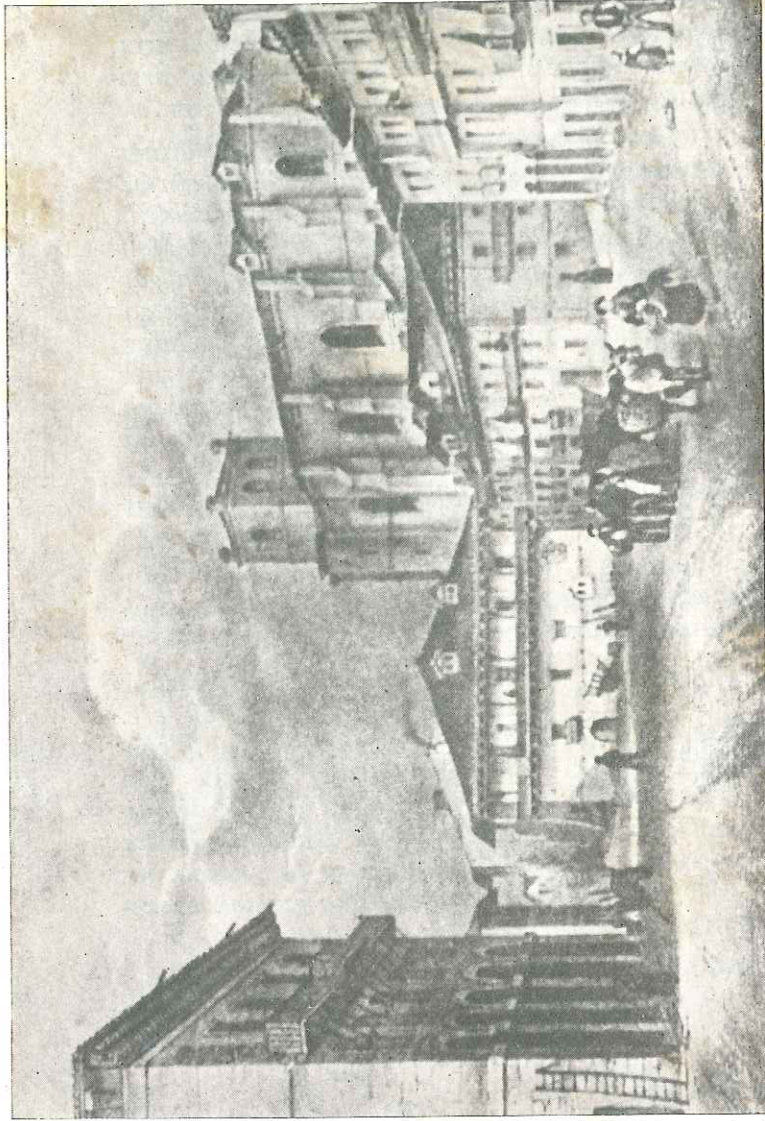
Baña zabarkeri negargarria! ezer gutxi egin degu euskaldunok euskeraz, orain arte beintzat, naparrrik ospetsuenaren izena ta egintzak argitaratuaz, beraganako zaletasuna zabaltzen.

Oker au zuzendu naiaz, argitaratu ditugu illunpean zeuden «Irakurraldi» auk. Orain berreun bat urte dirala Oyartzun-napar aldean egiten zuten euskeran egiñak daude. Aita Mendiburu'rena izan ere ta, euskera eder eta garbia da; baña ez uste izan irakurle guztientzat itz guztiak argiak eta yakiñak dirala. Agitz, anitz, suleze, al, eta onelako beste itz batzuek arkituko dituzu, naparraldeko itz eder egokiak. Gure euskera anitzek uste baño ugariagoa da itz eta esaeretan; gu berriz (egia esan nai badegu) euskeraz ezyakin samarrak gerala, aitor-tu bearrik ere ez dago.

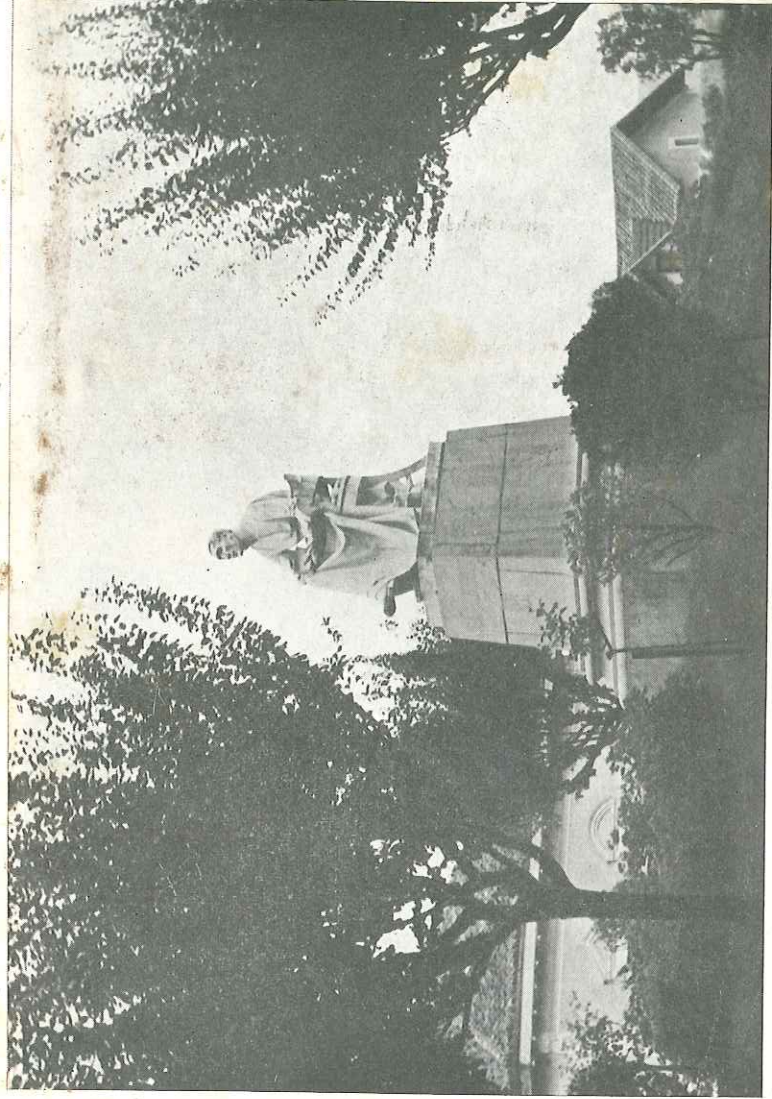
Idazkera bat edo beste erabilli bear genduela ta, autu bear dana autu degu: Euskaltzaindiarena.

Ikusiko dituzu erderazko itz batzuek baita beste batzuek berriak diruditenak ere. Erderazkuak, Aita Mendiburenak dirala-ta, euskera garbira biurtzeko guztiz errazak izan arren, biurtu gabe utzi ditugu; berriak diruditenak ez dira berriak edo guk asmatuak, baizik aspaldi aspaldikoak, Mendiburu berarenak. Itz garbi ta egoki oyekin erderazko guztiak euskera garbira biurtu litezke.

YORKE AGIRRE, S. J.

Oíartzun, 1889. Orduko irankia

Mendiburu'ren oroitarria Oíartzun'en

Alboetan, bere idaztien izenak

A Sebastián Mendiburu
Euskaldun bateri, Euskalerrria'n, euskaldunak erderaz itz egin...
err'i guztia ez ezarri kanpokoei

1

Bada, Goa'ko milagro berak *onenbat* ba'dira, Peskeri'koak, Malabar'en artekoak, Malaka'koak, Kotxintxina'koak, Yapon'go erreinu andietakoak, Mairuen islakoak, eta Santu bera ibilli zen an bertako beste isletakoak, erreinuetakoak eta bazterretakoak ote dira?

2

Ark ez bezalako gauzak erakusten dituzu zuk; baña erakusten dezunaren alde ez dezu oraindik milagro bat ere egin. Egizkitzu, bada, bein ark adiña milagro; ta ekusiko dugu, zuk diguzuna artzeko, utzi bear dugun edo ez (1), S. Frantzisko Xabier'ek emen erakutsia.

3

Zerbait ondasun zeraman soldadu bat utzi zuten bage itsas-lapurrak; eta zuenarekin batean bizia galtzeko beldurrez, ontzitik itsasora saltatu, ta igerian itsas bazterrera zen.

4

"Yangoiko berak dizula oraingo zure bearrak (2) eskatzen duena".

5

Santuaren sakelan egin edo utzi zituen Yangoikoak, munduan egiten ziranak ez bezelako diru zenbait.

6

Milagroko diruarekin atera zuen aldi onetan S. Frantziko Xabier'ek soldadu au bere gabentz eta bear anditik;

7

Eta bere giltza itzuli-biurtu zionean, esan zion Pedro Bellori zenbat zen artu zuena.

8

Yakiñen dezula zere il denbora, il zaitezen zerurako dagon doatsuari dagokan gisan.

9

Orduan zena, da orain ere; ta bazoazke (3) argana, Yangoikoagandik bear dezuna erditsiko dizulako uste osoan.

10

Ta gizonen baitan, zenbait aldiz beintzat, ez da arkitzen orrenbat gaitzgai garaitzeko diña indar ta esku;

21

“Aldi onetan ez, ezin noake —erantzuten dio Santuak— “Ekusten dezu dudan zeregiña, ta zeregin ezin utz dezakedana. Alere egiñen dut zerbait zure nagusi eriaren onerako”.

22

Egitekoz beterik ez egotera berak yoanda egiñen zituen milagro.

23

Eta gauaz, errikorik oartu bage, erri aldera ziran guziak.

24

Ara ziranean, nai zutena bidean edan, ta gelditu zen ura eraman zuten itxeetara; ta itxe-etako eri ur ura edan zutenak gelditu ziran osasundun sendatuak. Eta orra, itsasoko milagro bati zerraizkola, zenbat milagro itsaso berean ta idorrean San Frantzisko Xabier'ek aldi onetan egiñak.

25

Ta eguna argitu zenean, yarri ziran erriaren aurkezkan, pelean sartzeko eran, edo ontzi guziak beren bander zabalduekin, nai adiña edan ondoan, Aita santuari eskerrak eman, ta esan

zuten guziak beren bizian edan etzutela (6) ur ura bezain otz arin merik eta barren ohea egin zienik.

26

Ta eskatu zion Santuak an arkitzen zen probadoreari, presta zitzala ziranak (7), eta alik lasterrena.

27

Ta au itsasora orduko (8), urratu ta urez bete ta ondatu zen, erriko guziak begira zeudela.

28

Predikatzen ari zen igande batez, isildu zen piskapur bat S. Frantzisko Xabier; eta gero aldean zuen Santo Kristo'gana giratu, ta asi zen esaten, “Ah Yesus! Orain da aldia... yarrai, yarrai”.

29

Eta etorri ere zen, ark esan bezala.

30

Alderena zutenak billatzen dute S. Frantzisko Xabier, ta negarrez beteak esaten diote agitzen dena, ta eskatzen diote bereetatik bat.

31

Ta ura ala ikusita, soldadu badagak an ziran ura aurrer-aitziñat adiña, gibelat igeska.

32

Ta itsas bazterrak utzi, ta ur anditan sarturik zebillen batez, ekusi zuten ontzi berekoak aldetik zerraikola mairuen itsas lapur ontzi andi, agitz biziro zebillen bat; eta ekusi zuten aren atzaparretik Santu berak ez ateratzera, galduak izan bear zutela.

33

Ta zena arriturik, yoan zen andik, beste gazarik Erroma'n ekusi bage, bere errira itzulitzeko asmoan, ta artu ere zuen zenbait aldiz arako bidea.

34

Bada billatzen ta eskatzen ez duen ga-beak (9) izan ez oi du nai duena.

35

Eta medallaren yabe Luzia'ri deitu eskatu zion, biz zezan Santuak aren aur illa.

36

Ordua baño len yayoa, edo zazpikia zen Luzi beraren erriko aur bat.

37

Ta medal au aren ezpañetara orduko, gel-ditu zen aurra inudearen besotik erori baño len arkitzen zen bezain osoa ta osasun onekoa, ta nonnai ager ziteken gisakoa.

38

Indazu (10), bada, niri ere S. Frantzisko Xabier, nere aur illaren bizia; ta au zuk, nik eskatu, ta biztu didazulako poza ta atsegintza.

39

Andres Gonzalez'ek ere au bera egiñ zuela usteko dezu.

40

Ta itsaso-beraren erdian ere egin dakioko Yankoikoari otoitz, eta eska dakieke berari edo beraren santuren bati edozein gauz eta milagro.

41

Ta bere biotzeko miñarekin, ta zuen seme nai andiarekin, ez dakigu zer izandu zen San Frantzisko Xabier'i aldi artan ark an zesana (11).

42

Emengo gisan, Indian ere fededun, jentil ta turkoak ibiltzen dira saldu erosian, ta beren beste egitekoz erri ta probintzi batetik bestera.

43

Baña idoloak zur puskak, sagukabiak eta deabrutegi zikiñak dira, ta, semerik ez ezik, pits bat ere ezin eman dezaketen gauzak; eta azkeanean, andre gaxoa utzi zuten bere nai utsarekin ta umerik bage.

44

Ekusi zuen begiak idikitzen zituela, ta zabalitzen zuela aoa, amaren bularra eskatzen (12) ba'lu bezala.

45

Edo andre jentil batena diñako ustearekin ezin eska dezoket nik Santuari biz diezadala?

46

Baña itxozu. Etzen emen bukatu San Frantzisko Xabier'ek Tomas Croze'ren semearekin egin zuen milagro guzia.

47

Noiz utzi uste (13) dezu dakartzun bide makurra?

48

Ta au berotuz bezala, oztuz ta galduz (14) yoan zen S. Frantzisko Xabier'i goiz artan eman zion itza; ta berak nai bezala, asi zen bere gogo gaiztoari esaten; erakeria ta ametsa, egun goizean nik izandu dudana.

49

Baña etzien beartsu gaxoei emalleen diruz laguntzen, emalle berak kaltear (15) uzten zituela.

50

Lotsarik ez dezun eskergabea; berriz aratzen ba'zera...

61

Au adituta; "*Zu ba'zara* — erantzuten dio S. Pedro'k bere Maisu Jesus maitagarriari — *ba-noa oñez Zugana* — *Ni naz, ta ba-zatozke* — esaten dio Jesus'ek San Pedro'ri.

62

Koeteen izena dute aizeko soñugai argigille oriek.

63

Bide (18) zuen San Frantzisko Xabier'ekin zerbait debozio.

64

Bada, ekusten dezun bezala, onara nitzanean baño agitz gaizkiago arkitzen naz gaur.

65

Ta azkenean andik atera zen, lenbiziko egunean bezain itsu, egun artan baño ere agitz nekatuagoa, ta zerbait artu bearragoa, ta orduan baño ere ist eta irri geyago egiten ziotela.

O A R R A K

- (1) *Dugun ala ez.*
- (2) *Zure oraingo bearrak, esango luke Iturriaga'k.*
- (3) *Joan zindezke.*
- (4) *Yapon'era, gaurko geienak.*
- (5) *Joan zakioz.*
- (6) *Etzutela edan, esango dugu gaur.*
- (7) *Danak.*
- (8) *Baizen laster (beste batzutan: baño lenago).*
- (9) *Ezeukiak.*
- (10) *Eman zaidazu.*
- (11) *Esaten zuna.*
- (12) *Eskatuko ba'lu bezala.*
- (13) *Noiz utzitzeko ustea dezu.*
- (14) *Oztuz eta galduz, lateraz ...esco aditzak.*
- (15) *Kalte artzekotan.*
- (16) *Bestela.*
- (17) *Eskuratuko.*
- (18) *Ba-zuen, antza.*

LABURPEN ONTAN AGERTZEN DIRAN

Aditz berenkoiak

EDUN: indazu, egizkitzu.
EGIN: diguzuna, dizula, diola.
EKARRI: ekazkitzue, dakartzu.
ESAN: zesan.
ETORRI: zatozke.
IBILLI: dabilzke, dabilke.
ITXEKI: ditxezko.
ITXOIN: itxozu, itxozue.
IZAN: dakiela, dakioko, dakidan, zaitzaket.
JARRAITU: zerraizkola, zerraikola.
JOAN: zoazke, zoazkio, noake.

Itz bakanak

Alderagotik.
Alderena.
Argi-soñugai.
Astizago.
Azpireneko.
Bage.
Ezperen.
Gabe.
Gabentz(a).
Gutitxo.
Itsas-ego.
Itsas-zapi.
Listuka.
Onenbat.
Orrenbat.
Piskapur bat.
Saldu-erosi.
Soñugai-argigille.
Zena.
Ziranak.
Tuka.

Ara ziranean.
Ark ez bezelako gauzak.
Berriz aratzen ba'zera.
Beste urrutiren batera.
Bide zun zerbait.
Biz zezan.
Eta etorri ere zen
Itsaso bazterrera bage.
jarri ziran erriaren aurkezkan.
Kaltear utzi.
Noiz utzi uste dezu.
Onara nintzanean.
Ur anditan sarturik,
usteko dezu.
Zerbait artu bearrago.
Zuzenduko die nolerebait bear dutena.

Gai jakingarriak

Jainko-aizunak	43
Zazpikia	36

MENDIBURU'ren idaz-lan osoak.
MITXELENA, K.: *Historia de la Literatura Vasca*, «Mino-
tauro».
BILLASANTE, O.F.M.: *Historia de la Literatura Vasca*,
«Sendo».
AZKUE, R. M.: *Mendiburu'ren idazkera ta idaztankera*.

AGERTUTAKO IDAZTIAK

1. Phedro'ren Alegiak I
2. Martial'en Ziri - Bertsoak I
3. Phedro'ren Alegiak II
4. Fatima'ko Ama Birjiña ta Umeak
5. Euskal Iztegi Laburra (A)
6. Esopo'ren Alegiak I
7. Agustin Deunaren Eskutitzak
8. Gurutz - Bidea
9. Phedro'ren Alegiak III
10. Batikano II Batzar-Agiriak (Eleiza ta kristau ez diran beste erlijioak)
11. Perrault'en Ipuinak (2-garren argitalpena irarteko)
12. Batikano II Batzar - Agiriak (Gizarte artu-emonetako bideak)
13. Apuntes de Vascuence (Segundo curso)
14. Lope de Vega - Bakar-Autuak
15. Liturji - Goratzarreak
16. Jaungoikoaren Agerpena (Batikano-Agiriak)
17. Maitale Galdua (olerkiak)
18. Lati-izkuntzaren joskera (Orixe)
19. Euskal iztegi Laburra (B - D)
20. Kristau - Aziera (Batikano Agiriak)
21. Euskal Iztegi Laburra (E - F)
22. Basoko Loreak (olerkiak)
23. Lo ta Amets (Olerkiak)
24. Apuntes de Vascuence (Primer Curso)

25. Katalunya'ko Olerkariak
26. Bidaztien Aterpea
27. Apuntes de Vascuence (Tercer Curso)
28. Euskal Iztegi Laburra (G - I)
29. Galburutan (Gallastegi'tar Kauldi)
30. Euskerazko Meza (Intxausti'tar Artur)
31. Humanæ Vitæ
32. Euskal Idazleak (I) Mendiburu'tar S.